

Neobjavljeni portreti Josipa Tominca u Zagrebu

Veoma brojnom opusu portretnog slikarstva Josipa Tominca (Gorica 1790 — Gradišće 1866), sakupljenom u galerijama, ustanovama i obiteljskim zbirnama Gorice, Ljubljane, Trsta i drugih mjesta u Jugoslaviji i Italiji,¹ nadodat ćemo nova još nepoznata platna koja dosad još nisu bila zapažena niti evidentirana.

U svojoj opsežnoj monografskoj studiji Remigio Marini razvio je pred nama slikarski put Tomincve umjetnosti i obradio i klasificirao sva njemu poznata i dostupna djela. Autor nam opisuje slikarevu mladost i njegovo školovanje u Rimu. Živom urođenom vitalnošću Tominc je odoljevao ambijentu programatske rimske neoklasične škole u kojoj je Canova, usvojivši Winckelmanove teorije, postao dominantna ličnost. »Accademia di San Luca« dala je mladome Tomincu veoma solidno slikarsko znanje, no on je znao tražiti vlastiti put i našao ga je u direktnom odnosu s likom čovjeka. Tominc je svojom paletom u obilnoj galeriji ostvarenih ljudskih likova zaista uspio fiksirati svoju epohu. A kada je vrijeme i nju pregazilo, slomio se kist Josipa Tominca.

Tridesetih godina prošlog stoljeća kada se Tominc preselio u Trst, pomorski je grad doživljavao silan uspon. Stvarala se nova mlada bogata buržoazija pomoraca, trgovaca i bankara. Bogatstvo traži raskoš i sjaj, a Tomincu nije bilo teško snaći se u toj novoj sredini građanske romantike. I on će zaista postati »slikar i historičar te avanturističke buržoazije« (Marini). U toj dinamičnoj sredini lučkog grada, gdje su se bogatstva naglo gomilala u saobraćaju sa širokim prekomorskim svijetom, nastala su i dva naša zagrebačka portreta između 1845. i 1850. godine.

Portreti Nikole i Marije Lazarović² po svojoj likovnoj vrijednosti i reprezentativnom obimu mogu se uklopiti među najkarakterističnije iz Tomincve tršćanskog repertorija: pomorca Ciriaca Catrara, na primjer i direktora tršćanskih pošta Preinitscha. Ti likovi virtuosno dani s produbljenom karakterizacijom fizionomije, smjelo impostirani u prostor, nešto nametljiva stava, pokazuju u punoj mjeri novi svijet nastao poslije napoleonskih ratova. Taj svijet hoće i uspijeva da preuzme vodeću ulogu. I upravo ti novi ljudi Catraro, Preinitsch i Lazarović, svaki na svoj način, predstavljaju ne samo svoju ličnost već i svoju klasu. Ako toj galeriji dodamo intelektualni romantični lik arhitekta Guidonija ili slikara Bisonija kao i aristokratsku pojavu baruna de Brucka, onda zaista imamo psihološki shvaćene i diferencirane karakteristike različitih ličnosti, koje pridonose stvaranju klime ove sredine.

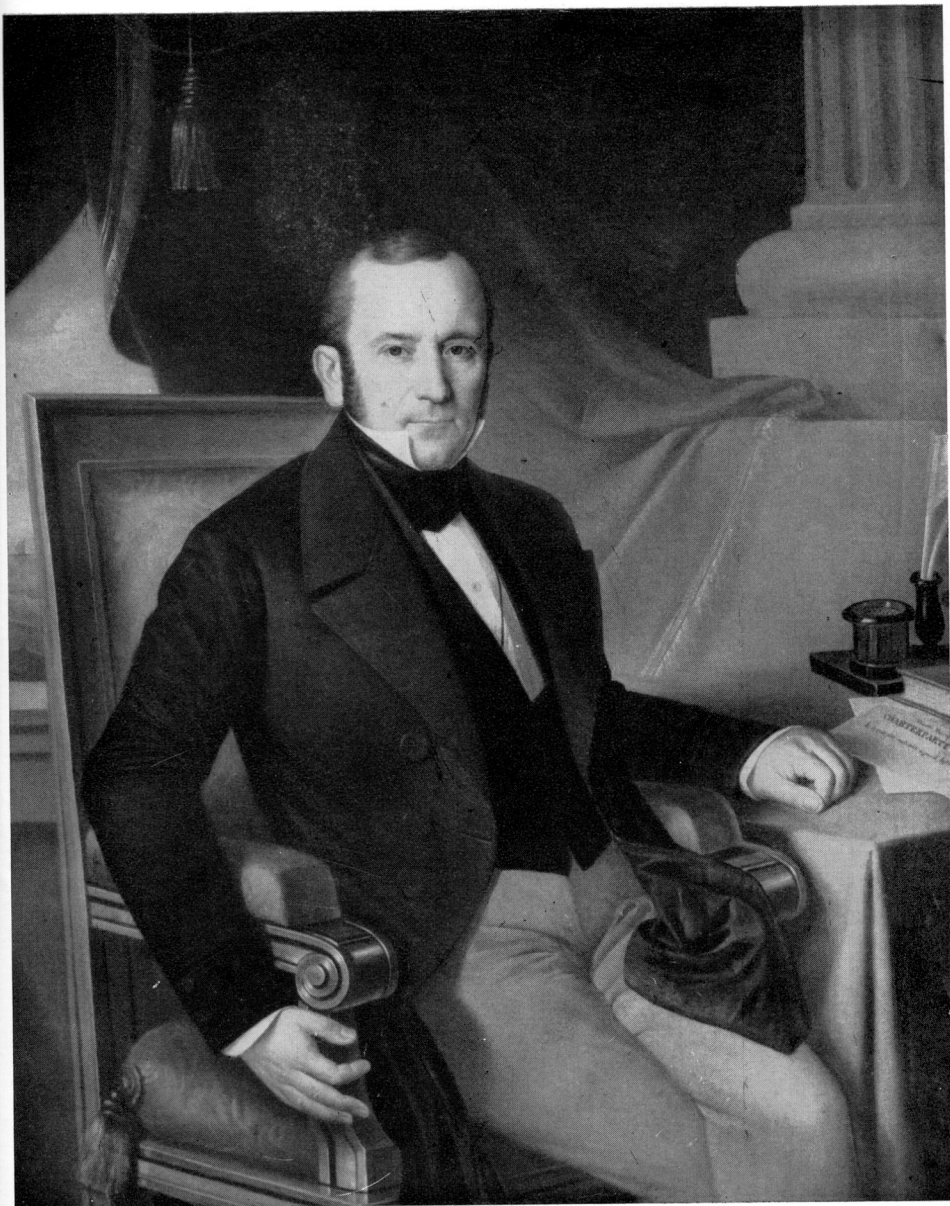
*Portret brodovlasnika Nikole Lazarovića*³ (120 x 98

¹ *Remigio Marini: »Giuseppe Tominc«, Venezia, 1952. Cankar Izidor, Čopić Jelisava: »Klasicizam in romantika na Slovenskem«, Ljubljana 1954.*

² Portreti Nikole i Marije Lazarović vlasništvo su njihove praunuke akad. slikarice Mire Marochino, koja mi je s puno shvaćanja dala sve potrebne podatke i dopustila da se portreti objelodane.

Uz to me upozorila da je jedna Lazarovićeva kćerka koja je bila udata u Beču za dvorskog savjetnika Tomašića baštinila dva roditeljska portreta, manja po dimenzijama, također od slikara Josipa Tominca.

³ Nikola Lazarović rođen u Kučišću na Pelješcu u mladim se godinama, poput mnogih naših primoraca otisnuo u svijet. Vratio se bogat iz Amerike, preselio u Trst gdje je djelovao kao brodovlasnik i senzual na burzi. Iako je posjedovao u Trstu raskošnu vilu nije zaboravio Kučišće te je iznad stare roditeljske kuće gradio veliku kuću od bijela kamena poput peljeških kapetana. No nije je dovršio, umro je iznenada, i ta kuća gospodstvenih razmjera nije nikada u potpunosti dovršena. Narod je oko toga nedovršena doma isprepleo legendu.

Josip Tominc, **Portret Nikole Lazarović**

cm) već po svom obimu ukazuje na maestoznost namjere. Po dimenzijama veoma je bliz portretima Catrara, Preinitscha i de Brucka. U klasično aranžiranom interieuru s kolumnom i draperijama maslinaste boje sjedi njegov lik u fotelji uspravnih oblika. Desno pred kolumnom nalazi se stolić prekrit smeđim pokrivačem na kome se nalazi crna tintarnica s gušćim perom, crvena knjiga i list s natpisom. Na njega lik naslanja lijevu ruku, dok je desna opuštenu niz fotelju. Lijevo iza naslona fotelje i pridignute draperije otvoren je uski pogled u prirodu: na plavozelenkasto pjenušavo uzburkano more po kome plove jedrenjaci. Nebo je vedro, sunčano s nešto rastrganih svijetlih oblaka. Zelena draperija, prislonjena uz kolumnu, dobiva sve više srebrnasti odsjev te se povezuje s jasnim sivilom hlača. Intenzivno crnilo kaputa, kravate i tintarnice ističe hladnu ponešto metalnu atmosferu ambijenta. Čvrsto zatvorena usta i prodoran smeđi pogled govore o čovjeku koji znade vladati i sobom. Ruke su na Tomincčevim platnima uvijek prisutne, pa i na ovome. One govore poput očiju, a majstorski su izvedene. Sve je na tome platnu odmjeren, sračunato i disciplinirano.

Ako usporedimo Lazarovićev portret s Preinitschevim i Catrarinim, opažamo da je ipak odmaklo vrijeme građanske romantike. Dok su njihovi likovi postavljeni u prirodu, okruženi simbolima njihova poslovanja (flete jedrenjaka i brojne poštanske diližanse u pokretu), slični pomalo heroiziranim gospodarima svoga carstva, Lazarević je u zatvorenom hladnom ambijentu kao poslovni čovjek prikazan realnije, stvarnije. Od portreta Preinitscha do Lazarovića protekao je decenij, a to je i na platnima uočljivo.

Portret Marije Lazarović⁴ u predvečernjem ugođaju toplim tonovima stvara atmosferu intimiteta. Otvoren pogled preko ograde terase ide u prirodu. Desno je osamljeno drvo okupano u žaru sunca na zapadu. Nebo i oblaci su u žutom bljesku sunca. Lijevu stranu već su zahvatile sjene koje s gustog potamnjelog drveća prelaze na tešku crvenu draperiju, koja zatvara horizont. Pred ogradom terase u crvenoj fotelji valovita oblika sjedi lik žene u haljini crne svile bogatih nabora.

⁴ Marija Lazarović rođena u Chioggi potječe iz obitelji Fransin, koja je posjedovala flotilju brodova za ribarenje.

Josip Tominc, **Portret Marije Lazarović**

Oko vrata i rukava minuciozno je izrađena čipka. Broš i naušnice od dragog su kamenja. Nježno, lijepo modelirana ruka mekano naslonjena na koljena drži bijelu maramu⁵. Desna ruka ležerno se prislanja na stolić. Lice zrele žene s izvjesnom sjetom u lijepim tamnim očima oličenje je majke, žene i kućanice neumorne u brizi za domom. Lice je izvrsno modelirano, tragovi života poetski govore finim osjenčenjima. Blistavi mali stolić nosi kristalnu vazru s raznobojnim cvijećem živih boja i snop ključeva, simbol žene gospodarice doma. Taj kutak sa stolićem vanredna je nature morte, među najboljim koje je Tominc ostvario. Dva portreta, dva karaktera, dvije različite ličnosti. Ponovno je Tominc duboko zagrabio u psihu čovjeka.

U Muzeju za umjetnost i obrt, u dvorani historicizma, iznad neobarokne fotelje postavljen je portret *Nepoznate* žene (76 x 62 cm) u crnome, koja sjedi u tamno crvenoj fotelji s otvorenom knjigom u lijevoj ruci. Na poleđini slike označeno je krupnim slovima: Giuseppe Tominc — Gorizia. Tominčeva su platna veoma rijetko

⁵ Tu istu maramu čuva još danas gospođa Marochino među obiteljskim uspomenuama.

datirana i signirana. Niti zagrebački portreti ne nose njegovo ime niti svjedoče tačno o vremenu njihova postanka. Ovaj portret postavlja se kao problem, kao još otvoreno pitanje, da li je Tominčeva ruka ostvarila taj lik starije žene s fino izrađenim tkivom pomalo uvelog inkarnata s enigmatski zatvorenim osmjehom i svijetlim očima koje čudno gledaju.

Navikli smo na Tominčeva platna jasno određenih kontura i čistih linija. Naš ženski portret to ne posjeduje. Konture se gube, nestaju u tonski sfumato gotovo monohromnog platna. Na njemu nema virtuoznih zahvata niti kolorističkih efekata. Kao da je lagano zastrto izvjesnom smirenošću. Ako ga uporedimo s portretom Marije Lazarović, ne možemo naći (osim veoma slične fotelje) dodirnih tačaka. Međutim, ako ga konfrontiramo s nekim drugim portretima, ipak nailazimo na analogije koje možda ne bi trebalo a priori odbaciti. U nekim likovima Tominčeve portretistike postoji osobiti način držanja knjige ili lista papira u ruci. Poput lijeve ruke, koja drži knjigu u našem portretu slično se događa i na portretu Katerine de Leva Ragusin, arhitekta Guidonija i dr. Postoji još nešto karakteristično u Tominčevim portretima: osobita sklonost kojim slika

Josip Tominc, **Portret nepoznate tene**

starija lica. On ih ne uljepšava niti pomlađuje, ali njegov kist pokazuje istančanim osjećajem vrednote koje im je život utisnuo.

Još nešto. U njegovu opusu nailazimo i na portrete u kojima linija nije uvijek dominantna komponenta i gdje prevladava tonско shvaćanje (slikarev »Otac«, slikar Bisoni i dr.) Da li naš portret nepoznate žene možemo ubrojiti u kasnije radove nastale nakon Tomincčeva odlaska u Goricu poslije 1855. g.? Zasada još ne bi mogli dati odgovor.

Riassunto

Alla feconda attività portretistica di Giuseppe Tominc l'autore aggiunge tre ritratti i quali si trovano a Zagabria e finora non sono stati pubblicati.

I ritratti di Nicola e Maria Lazarović appartengono all'epoca gloriosa del secondo decennio dell'attività triestina. Tominc seppe con acutezza psicologica e virtuosità artistica ritrarre i personaggi di uno speciale ambiente. A Trieste, città marittima, arricchita dal traffico, in special modo dopo le guerre Napoleoniche, si formò la classe ricca di commercianti, armatori, banchieri. »E di questa borghesia avventurosa« come osserva Marini »egli sarà il pittore e lo storico.«

I ritratti Lazarović (120 x 98 cm) eseguiti tra il 1845—1850, si possono mettere a lato delle più caratteristiche opere del primo decennio triestino (Catraro, Preinitsch). Se li confrontiamo possiamo osservare non solo un lieve mutar di linguaggio e di carattere ma bensì troviamo un clima diverso. L'epoca eroica della »borghesia avventurosa« e già lontana.

I due personaggi Lazarović ritratti in due ambienti diversi accentuano la differenza dei loro caratteri. Mentre Nicola Lazarović è rappresentato in un'atmosfera fredda, quasi metallica di uomo d'azione, Maria Lazarević è immersa in una atmosfera di calde luci effettuando un ambiente di intimità casalinga.

Al rovescio del ritratto di Donna ignota (76x62 cm) sta scritto: Giuseppe Tominc — Gorizia. Differisce dai ritratti Lazarović. La linea chiara dei contorni di Tominc qui si ammorbidisce in uno sfumato quasi monocromo. Sebbene la Donna ignota manca di effetti coloritici e di virtuosità, pure troviamo nel sembiante della donna anziana la delicatezza espressiva del pennello tominziano.

Poi c'è anche una special manier di tenere tra l'indice e il pollice un libro oppure una carta. Una maniera analoga la troviamo in diversi ritratti (Ragusin, Guidori etc.). Questo ritratto quasi monocromo di donna anziana possiamo attribuirlo al pittore Tominc? E un problema da risolversi.